

Rozumové argumenty a pohádkové světy

Jazyk apologetiky podle C. S. Lewise

BARBORA ŠMEJDOVÁ



Karolinum

teologie

Rozumové argumenty a pohádkové světy

Jazyk apologetiky podle C. S. Lewise

Barbora Šmejdová

Recenzovali:

ThLic. David Bouma, Th.D.

Josef Mikulášek, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova,

Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz

v edici Teologie

Redakce Josef Táborský

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

První vydání

Tato kniha byla podpořena programem

Univerzitní výzkumná centra UK č. 204052

a Grantovou agenturou UK, projekt č. 150316.

© Univerzita Karlova, 2020

© Barbora Šmejdová, 2020

Cover illustration © Karen Comber, 2020

ISBN 978-80-246-4712-8

ISBN 978-80-246-4717-3 (pdf)



Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

*S velikou vděčností svým rodičům, manželovi a dětem,
ale také všem, kteří se snaží neúnavně nahlížet pod povrch věcí
a nespokojí se s jednoduchými odpověďmi.*

OBSAH

PROČ JE TŘEBA HLEDAT JAZYK APOLOGETIKY? /9

OSOBA ZA STRÁNKOU /13

Lewisova životní cesta /13

Filosof, teolog nebo umělec? /16

JAK PODLE LEWISE POZNÁVÁME SVĚT? /20

Stvoření k Božímu obrazu /20

Předfilosofická intuice /22

Rekvizity na scéně světa: smyslové poznání /25

Pohled do zákulisí: rozumové poznání /33

METAFORA, MÝTUS A LEWISOVA TEOLOGIE JAZYKA /43

Metafora /44

Od metafory k symbolu a mýtu /48

Transpozice /50

Křesťanství jako pravdivý mýtus /52

K jádru významu /56

ROZMĚRY KŘEŠŤANSKÉ IMAGINACE /63

Co je to imaginace? /63

Křesťanská imaginace podle C. S. Lewise /66

DŮSLEDKY PRO SOUČASNOU APOLOGETIKU /80

Racionální argumentace /81

Jazyk básní, mýtů a příběhů /85

APOLOGETIKA JAKO BRÁNA OTEVŘENÁ PRAVDĚ /91

Bibliografie /94

Summary /99

PROČ JE TŘEBA HLEDAT JAZYK APOLOGETIKY?

Co to je apologetika? Stručně řečeno apologetika je obhajobou křesťanské víry. Apologetický žánr je a od počátku křesťanství byl nedílnou součástí teologie zaměřené směrem ke světu. Teologii na jednu stranu můžeme chápat v užším smyslu, jako vědeckou disciplínu. V širším slova smyslu je však teologie řečí o Bohu, ať už ji pronáší jakýkoliv křesťan. Také křesťanská apologetika nemusí být výsadou teologicky vzdělaných a nepatří pouze do přednáškových síní – je to umění obhajovat víru před těmi, kdo v horizontu křesťanské víry nežijí, a toto umění by měl ovládat každý věřící v kontextu svého konkrétního životního poslání. První list Petrův, na nějž se apologetika odvolává, formuluje tento úkol slovy: „Buďte vždy připraveni dát odpověď každému, kdo by vás vyslyšel o naději, kterou máte“ (1 Pt 3,15). Klíčovým slovem je v této větě „naděje“. Ve svém životě s Kristem ji křesťané zakouší, a proto chtějí druhého do tohoto světa plného smysluplnosti a harmonie vtáhnout. Chtějí sdílet s ostatními to, kde sami nacházejí pravdu, dobro a krásu.

S podobným vědomím stojí svatý Pavel spoutaný před místodržícím Festem a králem Agrippou, když říká: „Kéž by dal Bůh, aby ses nejen ty, nýbrž i všichni, kdo mě slyší, stali dříve nebo později tím, čím jsem já – kromě těchto pout“ (Sk 26,29). Z Pavlovy strany se nemůže jednat ani v nejmenším o nátlak či o pokus zatlačit druhého do úzkých. Pavel je vězněm; Festus a Agrippa mají nad ním moc. A přesto z Pavlových úst můžeme slyšet pozvání, za kterým stojí upřímná touha vydávat o Kristu svědectví i za cenu vlastního života. Není proto ani podstatné umět mistrně hledat pádné argumenty na jakékoliv námitky, ačkoliv umění argumentovat k výbavě dobrého apologety jistě patří. Jde především o to, vydláždít cestu k pokladu, který jsme našli a který dnes často bývá pro druhé schován pod nepřítazlivým harampádím ve formě skandalizujících mediálních titulků či nedůvěryhodných výpovědí falešných svědků.

Neznamená to však, že je apologetika pouze subjektivní. Když se Festus začne Pavlovi za jeho obhajobu posmívat, Pavel neváhá odpovědět: „Nejsem blázen, vznešený Feste, nýbrž mluvím slova pravdivá a rozumná“ (Sk 26,25). Podobně jako Pavel i dnešní apologeta chce, i kdyby jen mezi řádky svých textů, říkat: „obhajuji pravdu“. Dělá to však v době, kdy už mnoho obhájců pravd zklamalo a samotné slovo pravda dostalo nepříjemnou pachut. Apologetika je proto dvousečnou zbraní. Je-li totiž praktikována vhodným způsobem, má velký potenciál přivést mnohé čtenáře ke Kristu, stejně jako upevnit víru samotných křesťanů. Pokud však je obhajoba křesťanské víry provedena nevhodně, má moc mnohé odradit. Klasický mustr pro apologetické spisy, který se podobá spíše instruktáži pro šermíře či bojovníky v ringu, dnes sotva najde pozitivní odezvu.¹

Není proto divu, že výraz „apologetika“ vzbuzuje rozporuplné emoce. Na samotné apologety jsou kladeny veliké nároky, a to zvláště v dnešní době, která není nakloněna jednoznačným a jednoduchým řešením. Historie minulého století bolestně ukazuje, že lidská cesta za poznáním není širokou cestou k jasnému sebeurčení člověka schopného si na jejím konci podmanit univerzum, jak to různými způsoby zkoušely totalitní režimy, stejně jako ideologie technického a vědeckého pokroku. S hrůzou dnes hledíme na památníky holocaustu či záběry znečištěných oceánů a máme opodstatněnou obavu z jakéhokoliv univerzálního systému, jenž si nárokuje naši důvěru a slibuje vykoupení.

Na druhou stranu apologetika kvůli této bolestné zkušenosti nemůže ztratit svou tvář: volit cestu nepřímých náznaek, a upírat tak lidskému rozumu schopnost nahlédnout pravdu. Čistě apofatický přístup, který nechává otázky bez odpovědí, nevede k řešení. Apologetika je jasnou reakcí a její odpovědi by se neměly ztrácet v mlze neurčitosti. Přestože musí být pro apologetiku negativní moment nutně přítomný (jak je tomu ostatně při jakékoliv řeči o Bohu), její výpovědi zároveň představují záchytné body, které člověku umí dodat odvalu na cestě ke Kristu, stejně jako nutné mantinely pro duchovní růst. Jak však proplout mezi Skyllou relativismu a Charybdou fundamentalismu?

První nezbytnou podmínkou je, že apologetika musí být podložena osobní zkušeností s křesťanskou vírou. Podle mého názoru proto není nutné, aby měly v apologetice hranice mezi „vědeckým“, „existenciálním“ a „osobním“ jasné kontury. Naopak si myslím, že se jeden druh zkušenosti neoddělitelně prostupuje s druhým. V mém pojetí mají proto apologetický potenciál také

1/ Srov. Hans Urs von Balthasar: *Theo-Dramatik*, I. *Prolegomena*, Einsiedeln 1973, s. 115.